

NÉV ÉS NÉVVÁLTOZTATÁS – VICC ÉS VALÓSÁG

A tulajdonnév jelentését nem lehet egyszerűen identifikáló (azonosító, illetve másoktól megkülönböztető) szerepével azonosítani, mert az – ahogyan egykori opponensem, ÖRDÖG FERENC fogalmazná – több jelentéssíkra tagolódik.

E jelentéssíkok egyikét alkotja a tulajdonnév (látszólagos) információtartalma, mely jelentős részben a név viselőjének társadalmi hovatartozásáról vall, illetve látszik vallani (bővebben l. FARKAS 1999a). Egy másik jelentéssíkot képez a tulajdonnévhez fűződő asszociációk összessége – más szóval a név konnotációja –, mely a névhangulatot elsősorban meghatározza. A személynév két elemének együttese – mint arra nyelv-művelő kiadványok és utónévkönyvek is figyelmeztetnek – olykor megmosolyogtató vagy kifejezetten neveltséges nevet eredményezhet; a keresztnév s még inkább a család-név azonban önmagában is lehet hasonló hatású – éppen a konnotációk lehetséges sokfé-leségének eredményeként. Egy-egy névhez valóságos történetek és anekdoták is fűződ-hetnek. Tulajdonnevek emellett a szándékolt humor eszközei is lehetnek (többek között az irodalomban és a szlengben).

Az alábbiakban nem a ténylegesen létező valóságból, hanem annak sajátos, görbe tükörben látszó képéből szeretnék egy részletet felvillantani. (Ahol lehetséges, ott a forrást is feltüntettem – műfaji jellegzetesség azonban, hogy több esetben ez nem áll módomban, ill. csak szóbeli forrásra hivatkozhatnék. Két jó anekdotáért mindenesetre Katona Csabának, az Országos Levéltár munkatársának tartozom köszönettel.) E meg-közéltetéshez igen jó terepet kínál a téma életközelsége, amit egyébként már az is jelez, hogy a névváltoztatásokat figyelemre méltatja – a jog és az államigazgatás mellett – nemcsak a névtan és a nyelvészet, de a történettudomány, a szociológia és a lélektan is.

A névtudomány tág érdeklődési körébe tartozik az irodalmi névadás, a frazeolo-gizmusok és a folklórszövegek névhasználatának vizsgálata is – ezek mellett pedig for-díthatunk egy kis figyelmet a viccekre és anekdotákra is. Sok olyan viccet ismerünk, amelyben a nyelvi humor s akár kifejezetten egy-egy név (avagy: „név”) játssza a fősze-repet. Így például a *Hogyan hívják a...* kezdetű viccekben, amelyek csattanója, hogy magyar tartalmat idegen nevekre emlékeztető formában ad vissza (lengyel autóverseny-ző: *Mikorsodróczi*, francia építész: *Dölafal* stb.). A viccekben szereplő *Arisztid* és *Ta-sziló*, *Kohn* és *Griin*, *Jean*, *Móricka* és *Pistike* neve pedig ugyanúgy egy-egy típust fém-jelez, mint a nyuszika vagy a skót. (A zsidóviccek hagyományos szereplőit esetleg a még árulkodó *Fehér* és *Fekete*, vagy a közönséges *Kovács* és *Szabó* nevekkel váltva fel – vö. NAGY 1968: 14, RADVÁNYI 1988: 5.) Ezek a nevek gyakorta egy-egy társadalmi csoport sztereotipikus reprezentánsaiként is értelmezhetők (vö. a Harmadik Birodalom névrende-leteivel: a nem eléggé zsidós hangzású nevet viselő zsidók irataiba az *Israel*, illetve a *Sara* nevet is fel kellett venni – RENNICK 1970). Hasonló lehetőséget jelez egyes ke-resztnévek köznevesülése is. (A magyar nyelvből pl.: *móric*, *mózsi*, *rebka*, *sára*, *rifke* 'zsidó férfi', ill. 'zsidó nő' – SZENDREY 1936: 253. Ez egyébként családnévvél is meg-történhet: az amerikai szlengben egykor a *Horwat* [!] szó vonatkozhatott bármely ma-gyarrá: ALLEN 1983: 316.)

Rátérve a névváltoztatások témájára: ez egykor élénken foglalkoztatta a közvéle-ményt. Nemcsak az új nevekben megnyilvánuló rossz névzlés, de a nemzeti-nemzetiségi kérdés aktualitása és a résztvevő zsidók magas aránya miatt is. (A nyelv-mű-velő szempontból l. FARKAS 2002; a társadalmi háttérről KARÁDY–KOZMA 2002.) Sokan

gúnyolódta az újonnan szerzett neveken és azok viselőin, s pusztán a névváltoztatás tényén is. Ez olykor „csupán” gúny volt, olykor azonban politikai kérdéssé válhatott.

A névváltoztatások humoros oldala a korabeli irodalomban is gyakran megjelenik – így például az a névváltoztatási mód is, melynek révén valamely ismert család vagy személy nevét veszik fel (az irodalomban erre l. pl. TÓTH 1995: 70–1; szabályozásáról, későbbi korlátozásáról pedig FARKAS 2002: 160). Ide kapcsolódik egyébként az az anekdota is, mely szerint a berlini olimpiára készülő egyik – *B* betűs, németes hangzású nevet viselő – sportolót nagy kitartással igyekeztek neve magyarosítására rávenni; mindaddig, amíg az ki nem jelentette, hogy beleegyezik, de nevét *Bömbös*-re szeretné változtatni. Érdekes a szemléleti párhuzam a fentebb hivatkozott egyik novellával, melyben a beosztottak főnökük nevének választásával hűtik le annak névmagyarosító törekvéseit (TÓTH 1995: 71). A miniszterelnök ekkor: *Gömbös* Gyula, a névmagyarosítás lelkes támogatója. A nem hivatalosan felvett nevek között nem véletlenül tarthatjuk számon az ún. sportneveket, melyek gyakorlatilag a névváltoztatást helyettesíthették. A világháború előtti utolsó olimpiával kapcsolatban pedig érdekes tény, hogy *Gerevich* Aladár ekkor – olimpián csak ekkor! – *Gerei*-ként indult. (Érdemes e történet mellé állítani végül – ellenpontozásként is – azt a néhány évvel később állítólag megtörtént esetet, amely szerint Puskás Öcsi Rákossal szemben engedte meg magának azt, hogy a politikusnak a játékosok öltözőjében tett látogatásakor így kiáltson oda *Rákosi* nevű csapattársának: *Rákosi*, dobd ide a törölközőt! A történet szerint a futballista neve másnapra *Rátkai* lett. A történetnek nem volt módomban utánajárni, de a történet annyiban mindenképp jellemző, hogy közismert: a *rákosi* vipera nevét ekkoriban kellett megváltoztatni. S azt is tudjuk, hogy politikailag indokolt esetben – pl. az egyik belügyminiszter sógorának esetében – akár egy nap alatt elintézték az ügyet.)

S hogy hogyan jelenik meg a névváltoztatások témája a viccekben? Például így:

Az Osztrák–Magyar Monarchia idején jön haza a zsidó a Névhivatalból.

– *Na, mi lett az új nevünk? – kérdi kíváncsian a felesége.*

– *Tarházi.*

– *Nem tudtál valami jobbat kitalálni?*

– *Kitalálni! Ha tudnád, milyen rablók ülnek ott a Névhivatalban! Csak azért külön száz koronát kellett fizetnem, hogy a kezdőbetűt Sz-ről T-re változtassák!*

(RADVÁNYI 1990: 35)

Első példánk jelképezi azt is, hogy a névváltoztatáshoz kapcsolódó viccek nagy része zsidóvicc. Érthetővé teszi ezt az, hogy a családnév megváltoztatása – azaz: a többségi nyelv névrendszerébe illesztése – világszerte fontos szerepet játszott a zsidóság társadalmi beilleszkedésében. (Tanulságos egyébként az is, hogy a vicc egyenesen egy külön intézményt tételez fel, amely ezeket az ügyeket intézte volna – a valóságban a Belügyminisztériumba kellett közvetlenül, esetleg a munkáltató útján felterjeszteni a kérvényeket. A szabályozást [a dualizmus kora óta] l. KOZMA 1997a: 430–6.) A névváltoztatás olyannyira fontos szerepet játszott a zsidóság körében, hogy egyes viccek kifejezetten a névváltoztatásnak a zsidóságban belüli általános, jellemző voltából táplálkoznak:

Ha két zsidó találkozik, hogyan mutatkoznak be egymásnak? – Feldman voltam. És Ön? (My name was Feldman. What was yours?)
(KAGANOFF 1978: 88)

Hogyan jelenik meg Izraelben a Who is Who, azaz a Ki kicsoda? – Who was Who címen (Ki kicsoda volt).
(KAGANOFF i. h.)

Ezek mellé állítható egy sajátos politikai felhangokkal is bíró hazai vicc:

*Az ötvenes években Kohn felvételét kérte a pártba. Előzetes káderezésre behívták a pártvezetőség elé. A párttitkár megkérdezte:
– Kohn elvtárs, ismeri Marx–Engels tanait?
Egy kis tünődés után Kohn:
– Az első két urat egészen biztosan nem. Azt a Tanait talán ismerem. Tessék mondani, nem Tauszignak hívták azelőtt?*
(RADVÁNYI 1990: 36)

Más viccek a névváltoztatások indítékait veszik célba és különös okokkal lepnek meg minket:

*Bemegy a skót a rendőrségre, hogy nevet szeretne változtatni. A rendőr elvesz egy kérdőívet:
– Névváltoztatás oka?
– Találtam egy doboz névjegyet.
([Http://www.civisweb.hu/vicc.php?c=skot](http://www.civisweb.hu/vicc.php?c=skot))*

Miért volt Mózes apósának, Jitrónak hét neve? – Mert tudvalevően hét lánya volt neki. Amikor egyet kistafírozott, csődöt jelentett, és átírta a vagyonát egy másik névre...
(SAFRIN 1989: 213)

A skót vicc természetesen a zsugoriság képtelen esetét teszi meg tárgyának. A legtöbb névváltoztató ugyanis alapvetően régi nevével elégedetlen (erre rengeteg oka lehet), s ekkor keres magának új nevet. Ha viszont elsősorban egy bizonyos családnév kedvéért kívánja régi nevét elhagyni, az új névhez mindig komoly – leginkább családi – szálak fűzik. Bár a névváltoztatás okaként nem, az új név megválasztásában viszont tényleg szerepet játszhat olykor a véletlen is.

A zsidóvicc Jitrójának már érthető, de – a hivatalosan szabályozott névhasználat bevezetése (nálunk: II. József, 1787) óta – már megvalósíthatatlannak tűnő vágya lehetett a névváltoztatás. A törvényt elkerülni igyekvő emberek (például: szökött jobbágyok) korábban éltek is ezzel a lehetőséggel, a modern államok legtöbbször azonban – éppen ennek elkerülése érdekében – hivatalos eljárással korlátozza, illetve hivatalos engedélyhez köti a névváltoztatást.

Ugyanebből a témakörből egy tanulságos politikai vicc:

Névváltoztatási kérelemmel fordul egy zsidó a hitleri hatóságokhoz.

– *Csak nagyon indokolt esetben engedélyezünk ilyesmit – mondja a tisztviselő.*

– *Hogy hívják magát?*

– *Lábszag Adolf.*

– *Ebben az esetben indokoltnak tűnik a változtatás. És milyen új nevet akar felvenni?*

– *Lábszag Móric.*

(RADVÁNYI 1988: 232)

Ez a vicc állítólag a háború előtti Magyarországon is létezett, az ötvenes években viszont már *Szaros Mátyás* volt a főszereplője (a vicc ez utóbbi formájában meglehetősen ismert; e témakörből mindenesetre messze a legismertebb). Ebben a viccben a családnév nyelvi síkon megnyilvánuló, zavaró konnotációja mellett jelenik meg a konnotáció másik, ritkább, de lehetséges fajtája. Más névviselők szerepét elsősorban a keresztnévadásban és pozitív hatásként ismerjük, de valóban megnyilvánulhat ez negatívumként (és egyébként a családnév-változtatás területén, pl. a *Hitler*, ill. a *Rajk* név esetében l. RENNICK 1969, ill. KARÁDY–KOZMA 2002: 347–8) is. Az itt idézett vicc pikantériája, hogy az *Adolf* – több más, jellegzetes keresztény és germán névvel együtt (mint az itt szereplő – és egy vicctípusból is jól ismert – *Móric*; l. még SAFRIN 1989: 178 is) – gyakori, sőt jellemző név volt a zsidók között is. (Erről szól egyébként az az anekdota is, amelyben a világháború alatt a székely Gábor Áront faggatja a gyanakvó német tiszt a nevével, illetve származásával kapcsolatban. A székelyek között sok a bibliai név, azaz az Áron, Mózes, Ábel – kapja magyarázatként. S hogy hogyan hívják arrafelé a zsidókat? – Hát Hermann, Adolf... – HAJDU 1986: 85–6.) A keresztnév megváltoztatására a háború előtt egyébként csak vallásváltoztatás esetében nyílt mód; szabadabb változtatását csak az 1955. évi szabályozás teszi majd lehetővé. (Az ezt megelőző évtized elbírálási gyakorlata átmeneti állapotot tükröz).

Egy történet akkor is humoros lehet, ha – az előbbi viccektől eltérően – nem a váratlant, hanem éppen a tipikusát fogalmazza meg. Itt idézendő példánkban egy hosszadalmas, de következetesen egyértelműnek tűnő gondolatmenet lépései során. A vicc hőse, a galíciai szatócs a falujukba tartó elegáns férfival találkozik. Arra a következtetésre jut, hogy az úriember – ha egyszer a falujukban van dolga – csakis ügyvéd lehet, mégpedig az egyik falubeli zsidó nevelt fia. Gondolatmenetéből csak a témánk szempontjából érdekes részt idézem:

...a fiú elvégezte a gimnáziumot, jogot tanult, ügyvéd lett, és Varsóba költözött... Ha minden igaz, akkor most a Nemzetgazdasági Bank tanácsosa. Az ám, de ha ez állami bank tanácsosa, akkor biztosan nevet változtatott. Hm, vajon hogy hívhatják most?... Várjunk csak... Eredetileg Osternek hívták. No és most? Ostera? Á, az túlságosan is árulkodó lenne... Osterski? Nem, ez is olyan zsidósan hangzik... Megvan! A nyakamat rá, hogy Ostrowskira változtatott... S meg is lesz az eredménye: az illető meglepődve kérdez vissza, hogy honnan ismerik egymást...

(SAFRIN 1989: 187–8)

A zsidóvicceknek az asszimilációhoz kapcsolódó legtipikusabb – hiszen „leghálásabb” – témája a kikeresztelkedés; mellette azonban feltűnik olykor a névváltoztatás

kérdése is. És ahogyan az előbbi, úgy az utóbbi sem jelent feltétlenül megoldást az adott – a változtatással megszüntetni kívánt – problémára:

Kohn panaszkodik Grünnek:

– Nagy gondban vagyok. Most, hogy kikeresztelkedtem, szeretném a nevemet is megváltoztatni. De mi legyen? Kovács? Kopárligeti? Kósavári? Ha az emberek meghallják ezeket a neveket, rögtön legyintenek, na, ez is Kohn volt azelőtt!

– Tudod mit? Legyél Grün. Akkor senki se fogja azt hinni, hogy azelőtt Kohn voltál!

(RADVÁNYI 1988: 184–5)

Való igaz, a névváltoztatások során a német családnév helyére választott nevek sokasága – közönséges vagy éppen szokatlan hangzása révén – árulkodott magyarosított voltáról. Egyes magyarosított családnévek – ahogyan egyes keresztnevek is – egyenesen zsidóssá válhattak a társadalom szemében (l. pl. KOZMA 1997a: 442), s ténylegesen előfordulhatott, hogy ilyenkor megkérdezték az illetőtől, mi volt a neve korábban. (Amerikában például a *Gordon* nevet választók készülhettek fel erre: MAAS 1958: 152; gyakoriságára l. HAJDÚ 2002: 77.) A viccek persze erre is tudnak megoldást:

– Nemrég változtattad meg a neved Grószról Nagyra. Most miért akarsz Kis lenni?

– Azért, hogy ha megkérdezik, hogy azelőtt mi volt a nevem, azt válaszolhassam, hogy Nagy!

A családnév-változtatás egykor azonban egyszeri lehetőségnek számított. Kivételek természetesen akkor is akadtak (vö. HAJDÚ 1994: 8) – de nem a zsidó névváltoztatók között. A különös méltánylást érdemlő, azaz az újabb változtatást lehetővé tevő helyzet fogalmát az 1955. évi szabályozás vezeti be, az elbírálási gyakorlat pedig egyre megengedőbben értelmezi majd azt. De visszatérve a viccek világára: e vicc tanulságát megerősíti, hogy pontos megfelelőjét ismerjük a vallásváltoztatás köréből is (RADVÁNYI 1988: 191). Eszerint Kohn, aki nemrég lett lutheránus, katolizálni akar. A kérdésre, hogy miért nem lett egyből katolikus, így válaszol: mert akkor, ha megkérdezik tőlem, hogy mi volt előzőleg a vallásom, azt kellene mondanom, hogy zsidó, így meg azt mondhatom, hogy lutheránus. (Egy másik viccben Rosenbaumot kérdezik addig, míg kiderül, hogy vallása evangélikus, azelőtt katolikus és azelőtt: – Azelőtt? Mint mindenki. – HAJDU 1985: 45.)

A fentebb idézett viccekben az új családnévnek a régihez való viszonya – ha szóba került – a történetileg legjellemzőbb, legismertebb névváltoztatási módokat jelenítette meg: a régi név hangalakjából – elsősorban kezdőbetűjéből, illetve -hangjából – vagy az idegen nyelvi, közszoói eredetű jelentéséből kiinduló névválasztást (bővebben l. FARKAS 1999b). Előbbi típus olyannyira kézenfekvő és jellegzetes volt, hogy – több forrásból tudjuk – sokan úgy is hitték: új nevet csak a régi kezdőbetűjével egyező módon lehet választani. Az utóbbi típus pedig figyelmet kelthetett azzal is, hogy az ennek révén született nevek jelentős része egyértelműen utalhatott a régebbi családnévre – ez a típus

ugyanis (fordítás, „majdnem fordítás”) jóval szorosabban kötődik a korábbi névhez. Éppen ezért ez a névváltoztatási mód is a viccek alapjává válhatott:

Mire magyarosított a Popovics? – Segesvárira.

Hasonló vicc, még egy csavarral:

Mire magyarosított a Wassertopf? – Vízentál-ra. (Vö: Wiesenthal)

Ugyanez a téma megjelenik egy hasonló szerkezetű, de történetesen igen rossz viccben is. Eszerint (legalábbis én így hallottam) *Fekál János* változtatja nevét *Szar-ra*. Stílusbeli kérdésekről nem szólva már azért sem jó a vicc, mert benne egyértelműen nem létező családnevek szerepelnek. (Valamit javítana a helyzeten, ha *Feka* névről lenne szó. Nem annyira megjósolható a „csattanó”; a *feka* szó ’fekete <bőrű személy>’ jelentéssel használatos a szlengben; ráadásul *Feka* családnév – a telefonkönyv néhány adata szerint – létezik is Magyarországon.) De legalább jobban rávilágít arra, hogy – párját ritkító tömörsége mellett – miért annyira jó és frappáns a *Popovics* névmagyarosításáról szóló rokona.

A névfordítás leginkább a német nyelvű nevek esetében volt jellemző, többnyire a zsidó névváltoztatásokhoz kapcsolódóan. Ez a humor forrása a következő viccben is, amely homofóniára és három nyelv anyagára építve nevettek. Már csak azért is, mert a szóban forgó név valóban jellegzetes (egy igen gyakori, ún. abbreviatúras név – ismert módon, német utótaggal megtoldva: vö. HAJDÚ 2002), a megjelenített gondolatmenet pedig teljesen reális, hiteles:

A Franciaországban élő Katzmann panaszkodik barátjának, hogy zsidós hangzású neve sok gondot okoz neki.

– *Változtasd meg! – javasolja a barátja.*

– *De mire?*

– *Legegyszerűbb, ha lefordítod. A Katz franciául chat, a Mann pedig l’homme (Kiejtve: Sha-lom)...*

Tehát ennek a viccnek is az az alaptémája, mint több, fentebb már idézett társának, hazai viszonylatban pedig a névmagyarosítások történetének. Azaz: a név megváltoztatásával hogyan lehet megváltoztatni annak információtartalmát; elfedni, elrejtteni a rendszerint ebben is jelzett allogén származást (vö. FARKAS 1999a: 81–3). A valóság és a humor azonban egyaránt tudatja, hogy ez önmagában nem feltétlenül eredményes. Olykor gúnyosan is megfogalmazva: „A Mózes nevüket megváltoztathatják, de az orrukat nem” („They can change their name from Moses, but they can’t change their noses” – idézi LAPIERRE 1995: 301).

Végezetül pedig következzen még egy hazai alapvicc a hajdani századfordulóról, melynek egyébként lengyel megfelelőit is ismerjük (Menchim Jontew handlé Mościskóból; Lévy Ábrahám ószeres Inowrazlavból – SAFRIN 1988: 201; HAJDU 1985: 83–4). Tanulsága témánk szempontjából az imént elmondottakhoz csatlakozik:

- Neve? – Schwarz Sámuel Jakab.
 – Foglalkozása? – Libakereskedő.
 – Lakóhelye? – Rumbach utca.
 – Vallása? – Nahát, ajvé, hogy milyen alakok vannak! Úgy éljek, hogy ilyen hülye kérdést még nem hallottam! Na mit gondol? Vagyok egy Schwarz Sámuel, vagyok egy libás, lakom a Rumbach utcában? Hát mi lehetek? Siita mohamedán? (ERŐSS 1982: 235)

Bár a név hangzása lehet megtévesztő – ugyanúgy, ahogy más jellemzők is. Egy anekdota szerint Esterházy Móric az 1919 utáni időszakról jegyezte meg, hogy neki „nem rezon” az utcán mászkálnia: „...szakállam van, Móricnak hívnak, anyám neve Schwarzenberg Franciska, Krakkóban születtem – képzeljétek, hogy ezektől az adatoktól mennyire begerjednek az utcai genealógusok” (TÖRÖK 1980: 149). Az anekdotához azonban érdemes hozzátennünk ismét egy tény: a második világháború végén a szovjetek által kényszermunkára hurcoltak többsége gyakorta német nevű volt, akik közé zsidók és kommunisták is kerültek (l. pl. KOZMA 1997b: 96, 123). (Hogy zsidók és németek egyaránt igyekeztek magyarosítani a nevüket, nem csodálható.)

Az itt idézett anekdoták és ifjabb rokonaik, a viccek nem csupán a nyelvi humor működéséről, de sokkal inkább a nevek társadalmi vonatkozásairól s az emberi gondolkodásról vallanak számunkra. Arról, hogy egy név mi mindent jelenthet a számunkra...

Hivatkozott irodalom:

- ALLEN, IRWING LEWIS 1983. Personal Names that Became Ethnic Epithets. *Names* 307–17.
- ERŐSS LÁSZLÓ 1982. *A pesti vicc*. Budapest.
- FARKAS TAMÁS 1999a. A magyar családnév (látszólagos) információtartalma és a névváltoztatások háttere. In: *Ember és nyelv. Emlékkönyv Keszler Borbála tiszteletére*. Szerk. KUGLER NÓRA–LENGYEL KLÁRA. Budapest. 29–32.
- FARKAS TAMÁS 1999b. A névválasztás szempontjai a magyar családnév-változtatásokban. *Névtani Értesítő* 21: 200–4.
- FARKAS TAMÁS 2002. Nyelvművelés és családnév-változtatás. In: *Éltető anyanyelviünk ... Írások Grétsy László 70. születésnapjára*. Szerk. BALÁZS GÉZA–A. JÁSZÓ ANNA–KOLTÓI ÁDÁM. Budapest. 159–63.
- HAJDU ISTVÁN 1985. *Osztrópoli Herschel ostora*. Budapest.
- HAJDU ISTVÁN 1986. *Góbéságok*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. A családnév-változtatások szociológiai hátteréhez. *Névtani Értesítő* 16: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 2002. A héber-zsidó névadás. *Névtani Értesítő* 24: 67–79.
- KAGANOFF, BENZION C. 1978. *A Dictionary of Jewish Names and their History*. London.
- KARÁDY VIKTOR–KOZMA ISTVÁN 2002. *Név és nemzet*. Budapest.
- KOZMA ISTVÁN 1997a. Családnév-változtatás és történelem (1894–1956). *Századok* 131: 383–452.
- KOZMA ISTVÁN 1997b. Történelmi krízis és névmagyarosítás. *Századvég* 2. szám, 89–127.
- LAPIERRE, NICOLE 1995. *Changer de nom*. Paris.

- MAAS, ERNEST 1958. Integration and Name Changing among Jewish Refugees from Central Europe in the United States. *Names* 129–71.
- NAGY FERENC 1968. A nyelvi humor főbb típusai. *Magyar Nyelvőr* 92: 10–22.
- RADVÁNYI B. TIBOR 1988. *Zsidóviccek*. Budapest.
- RADVÁNYI B. TIBOR 1990. *Zsidóviccek 2*. Budapest.
- RENNICK, ROBERT M. 1969. Hitlers and Others who Changed their Names and a Few who Did not. *Names* 199–207.
- RENNICK, ROBERT M. 1970. The Nazi Name Decrees of the Nineteen Thirties. *Names* 65–89.
- SAFRIN, HORACY 1989. *Sábeszgyertyák alatt*. Budapest.
- SZENDREY ZSIGMOND 1936. Személynevek mint köznevek. *Magyar Nyelv* 32: 248–59.
- TÓTH LÁSZLÓ 1995. Barangolások a névmagyarosítás területén. *Névtani Értesítő* 17: 69–77.
- TÖRÖK IMRE 1980. *Kedves lovokról, furcsa emberekről*. Budapest.

FARKAS TAMÁS

BÁCS VÁRMEGYEI SZERB ÉS HORVÁT KÖZSÉGEK ELŐLJÁRÓINAK KERESZTNEVEI A TEREZIÁNUS ÚRBÉRRENDEZÉS IDEJÉN

A Mária Terézia-féle úrbérrendezés kéziratok forrásaira támaszkodva a Névtani Értesítő hasábjain és másutt¹ is közöltem keresztnév-statisztikákat, melyek bőszégesen adatolják, hogy a vizsgált időszakban a magyar, szlovák, ruszin, gorál (lengyel) és német közösségekben a leggyakoribb férfi keresztnév a *Joannes* (*János, Janko, Iván, Jasek, Joann*) volt. A magyar úrbéres lakosság körében a második leggyakoribb név az *István* volt, a szlovákok között több vármegyében a *Georgius* (*Gyura, Gyuro* stb. változatokban), ruszinok körében pedig Szepes és Sáros vármegyékben a *Michael* (*Misko, Michal* stb. változatokban). Az úrbérrendezés nyomtatott és kéziratok délszláv forrásait feltárva², a Bács vármegyei szerb (és részben a horvát) települések előljáróinak neveit is be tudom mutatni.

A II. József-féle népszámlálás (1784–1787) adatai³ szerint a 10286 km² területű Bács vármegyében a tényleges népesség száma: 184248 fő. Az úrbérrendezés idejében készült magyarországi helynévtár, a *Lexicon locorum*⁴ Bács vármegyére vonatkozó összesítő adatai:

Települések száma:	89
Községek száma:	81
Mezővárosok száma:	8
Római katolikus parókiák száma:	56

¹ Vö. pl. UDVARI ISTVÁN: *A Mária Terézia korabeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kéziratok forrásai. Szepes és Zemplén vármegyék*. Vasvári Pál Társaság Füzetek 15. sz. Nyíregyháza, 1996. 45–118.

² Vö. UDVARI ISTVÁN: *A Mária Terézia-féle úrbérrendezés forrásai magyarországi délszláv népek nyelvén I*. Nyomtatványok. Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 3. Nyíregyháza, 2003.

³ DANYI DEZSŐ–DÁVID ZOLTÁN: *Az első magyarországi népszámlálás. (1784–1787)*. Budapest, 1960. 50–55.

⁴ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum*. Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása. Budapest. 1920. Vö. HAJDÚ MIHÁLY: *Az 1773. évi helységei névvégmutató szótára*. Magyar Névtani Dolgozatok 74. sz. Budapest, 1987.